

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ТРАКТУВАННЯ

INTERNATIONAL ECONOMIC ACTIVITY: ESSENCE AND PROBLEMS OF INTERPRETATION

УДК 339.9(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.81-7>

Чайковська М.А.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Глущенко Я.І.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Chaikovska Maryna

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Hlushchenko Yaroslava

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Постановка проблеми. Міжнародна економічна діяльність країн може бути розглянута з точки зору глобальних, регіональних і національних інтересів. У першому та другому напрямках міжнародна економічна діяльність окремої країни є невід'ємною складовою світової і регіональної економік, елементом систем більш високого порядку, і спрямована на ефективне використання переваг міжнародного співробітництва, міжнародної кооперації і спеціалізації. У контексті національних інтересів міжнародна економічна діяльність спрямована на забезпечення економічної безпеки країни, інноваційної моделі розвитку економіки, зміцнення її науково-технічного потенціалу, розвиток рівноправних і взаємовигідних відносин з іншими країнами світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міжнародної економічної діяльності розглядаються у працях багатьох вітчизняних учених, серед яких слід відзначити Бестужева С.В., Задольського А.М., Грінько І.М., Гончарова С.М., Кушнір Н.Б., Козака Ю.Г. Новицького В.Є., Шталь Т.В., Доброскок Ю.Б., Тищенко О.О. та ін.

У статті на основі вивчення праць вітчизняних учених систематизовано понятійно-категоріальний апарат міжнародної економіки у частині уточнення дефініції «міжнародна економічна діяльність». Дослідження поглядів учених дало змогу встановити змістовний взаємозв'язок між термінами «міжнародна мікроекономіка», «міжнародна макроекономіка», «міжнародна економічна діяльність». У статті наведено уточнене визначення «міжнародної економічної діяльності», в якому на відміну від існуючих трактувань сформульовано цілі зазначеної діяльності з урахуванням сучасних тенденцій, а саме забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн та підвищення їх економічного потенціалу. Визначено спільні та відмінні риси понять «зовнішньоекономічна діяльність» і «міжнародна економічна діяльність».

Ключові слова: міжнародна мікроекономіка, міжнародна макроекономіка, міжнародна економічна діяльність, міжнародна конкурентоспроможність, зовнішньоекономічна діяльність.

The article systematizes the conceptual-categorical apparatus of the international economy in terms of clarifying the definition of "international economic activity" based on the study of the works of domestic scientists. It has been proven that in the context of national interests, international economic activity should be aimed at ensuring the country's economic security, an innovative model of economic development, strengthening its scientific and technical potential, and developing equal and mutually beneficial relations with other countries of the world. The study of the views of domestic scientists made it possible to establish the relationship between the terms "international microeconomics", "international macroeconomics" and "international economic activity". It was established that domestic scientists interpret the concept of "international economic activity" in different ways. A critical analysis of the researched interpretations of the concept of "international economic activity" made it possible to single out the scope of application of this concept and the subject component. A refined definition of "international economic activity" is given. The advantage of the specified term is the determination of the direction of the actions of the subjects (formation, development and implementation of the advantages of international cooperation, international specialization and cooperation), the specification of the purpose of these actions taking into account the realities of today (ensuring the international competitiveness of countries, increasing their economic potential). The authors have systematized the existing interpretations of the term "foreign economic activity" in regulatory and legal acts and scientific literature. The common and distinctive features of the concepts of "foreign economic activity" and "international economic activity" have been determined. It was established that the second concept is a broader concept, because it includes a greater number of forms of economic interaction of subjects in the system of global economic relations and has goals that are more global.

Key words: international microeconomics, international macroeconomics, international economic activity, international competitiveness, foreign economic activity.

Віддаючи належне внеску науковців у теорію міжнародної економіки, слід зазначити, що трактування поняття міжнародної економічної діяльності потребують подальшого наукового опрацювання, зокрема в частині уточнення мети досліджуваної діяльності з урахуванням сучасних реалій.

Постановка завдання. Метою написання статті є поглиблення теоретичних положень міжнародної економіки, а саме уточнення сутності поняття «міжнародна економічна діяльність» в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вітчизняні учені по-різному трактують поняття «міжнародна економічна діяльність». У наведених трактуваннях учені виокремлюють: сферу застосування поняття (Новицький В.Є.: виробнича, комерційна, регулятивна; Бестужева С.В.: національне законодавство, міждержавні угоди, зовнішньоекономічна стратегія); спрямованість (Новицький В.Є.: отримання та максимізація індивідуального, приватного прибутку, поліпшення власного добробуту; Бестужева С.В.: формування, розвиток та реалізація конкурентних переваг країни як суб'єкта світо-

господарських зв'язків; Задольський А.М., Грінько І.М.: використанням переваг міжнародного співробітництва, поділу праці та факторного розміщення; Шталь Т.В., Доброскок Ю.Б., Тищенко О.О.: реалізація власних інтересів і досягнення високого рівня економічної безпеки, накопичення матеріального багатства, задоволення потреб, розв'язання існуючих проблем); суб'єкту складову (Бестужева С.В.: національні та іноземні суб'єктами господарювання; Задольський А.М., Грінько І.М.: суб'єкти господарського життя національних економік, міжнародні організації; Шталь Т.В., Доброскок Ю.Б., Тищенко О.О.: суб'єкти світового господарства). У таблиці 1 наведено розглянуті визначення поняття «міжнародна економічна діяльність».

Перш ніж запропонувати власне визначення «міжнародна економічна діяльність» звернемось до трактувань понять «міжнародна економіка» і «діяльність».

Трактування поняття «міжнародна економіка» вітчизняними вченими наведено у табл. 2.

Узагальнюючи наведену у табл. 2 інформацію, можемо стверджувати, що міжнародну економіку здебільшого прийнято поділяти функціонально на міжнародну мікроекономіку і міжнародну макроекономіку, виокремлюючи світове господарство, відкриті національні економіки, суб'єктів господарювання різної державної належності.

Щодо поняття «діяльність», то в академічному тлумачному словнику української мови воно трак-

тується як «праця, дії людей у якій-небудь галузі; робота, функціонування якоїсь організації, установи, машини і т. ін.» [1]. В енциклопедичному словнику з державного управління «діяльність» трактується як «форма активного, усвідомленого ставлення людини до оточуючого світу з метою його збереження або перетворення. Класична модель діяльності включає мету, засіб, процес і результат» [6, с. 172].

Враховуючи результати дослідження трактувань понять «міжнародна економічна діяльність», «міжнародна економіка» і «діяльність», під міжнародною економічною діяльністю пропонуємо розуміти дії суб'єктів (міждержавного, макро-, мезо- і мікро-рівнів) спрямовані на формування, розвиток та реалізацію переваг міжнародного співробітництва, міжнародної спеціалізації і кооперації з метою забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн, підвищення їх економічного потенціалу.

У літературі разом із поняттям «міжнародна економічна діяльність» зустрічається поняття «зовнішньоекономічна діяльність» (табл. 3).

Розглянемо тотожності та відмінності зазначених понять. Трактування зовнішньоекономічної діяльності, на відміну від поняття «міжнародна економічна діяльність», надано у нормативно-правових актах – Господарському Кодексу України № 436-IV від 16.01.2003 р. у редакції від 01.08.2022 р. та Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-XII у редакції від 01.08.2022 р.

Таблиця 1

Визначення поняття «міжнародна економічна діяльність» вітчизняними ученими

Автор	Визначення терміну «міжнародна економічна діяльність»
Новицький В.Є.	Міжнародна економічна діяльність – це поняття, яке застосовується і в практиці господарювання, що виходить за національні кордони, і в теорії, яка таку практику вивчає. ...це поняття...охоплює не тільки власне сферу виробничої, комерційної діяльності, ті міжнародні за характером економічні акції, які спрямовані на отримання та максимізацію індивідуального, приватного прибутку, поліпшення власного добробуту. Воно поширюється також і на несприятливі, регулятивні за характером акції, на інструменти впливу з метою поліпшення загальних умов господарювання як з боку національних урядів, спеціалізованих інститутів, так і з боку міжнародних організацій та структур [12, с. 22–23].
Бестужева С.В.	Міжнародна економічна діяльність (МЕД) – це сукупність економічних відносин між національними та іноземними суб'єктами господарювання у торговельній, інвестиційній, інноваційній, валютно-кредитній та фінансовій сферах, регулювання яких здійснюється в рамках національного законодавства та укладених міждержавних угод. – система дій і рішень, пов'язаних з формуванням, розвитком та реалізацією конкурентних переваг країни як суб'єкта світо-господарських зв'язків; – сфера реалізації державної зовнішньоекономічної стратегії [2, с. 6].
Шталь Т.В., Доброскок Ю.Б., Тищенко О.О.	Міжнародна економічна діяльність – це процес (сукупність) активних дій суб'єктів світового господарства, які націлені на забезпечення реалізації власних інтересів і досягнення високого рівня економічної безпеки, накопичення матеріального багатства, задоволення потреб і розв'язання існуючих проблем [15, с. 7]
Задольський А.М., Грінько І.М.	Міжнародна економічна діяльність – це цілісна система господарських зв'язків між національними економіками різних країн, що належать до них або утворених ними суб'єктами господарського життя, а також міжнародними організаціями, яка має характерні лише для себе взаємозв'язки, закономірності та реалізує ті специфічні інтереси, які пов'язані з використанням переваг міжнародного співробітництва, поділу праці та факторного розміщення [8, с. 12].

Таблиця 2

Визначення поняття «міжнародна економіка» вітчизняними ученими

Автор	Визначення терміну «міжнародна економіка»
Герасимчук В.Г., Войтко С.В.	Міжнародна економіка (international economy) – це частина економічної теорії, що вивчає операції між країнами у сфері купівлі-продажу товарів і послуг, фінансових потоків і переміщення факторів виробництва... Функціонально міжнародна економіка поділяється на міжнародну макроекономіку та міжнародну мікроекономіку. Міжнародна мікроекономіка – частина міжнародної економіки, що вивчає закономірності міждержавного руху конкретних товарів, факторів виробництва та їх ринкові характеристики (попит, пропозиція, ціна та ін.) [3, с. 2].
Шталь Т.В., Козуб В.О., Артеменко В.С., Бубенець І.Г., Артеменко С.В.	Міжнародна економіка... поєднує у своїх дослідженнях: 1) економічні суб'єкти, що вступають у міжнародну взаємодію зі світовою економікою та міжнародними економічними відносинами; 2) розробку теоретичних моделей функціонування міжнародної економічної взаємодії. Функціонально поділяється на міжнародну макроекономіку та міжнародну мікроекономіку. Міжнародна мікроекономіка – це частина теорії міжнародної економіки, що вивчає закономірності міждержавного світового ринку руху конкретних товарів і чинників їх виробництва та ринкові характеристики – попит, пропозицію, ціну тощо. Міжнародна макроекономіка – це частина міжнародної економіки, що вивчає закономірності функціонування відкритих національних економік і світового господарства загалом [10, с. 22].
Шевченко Л.С., Гриценко О.А., Камінська Т.М. та ін.; за заг. ред. Макухи С.М.,	Міжнародна економіка (international economy) тлумачиться в широкому та вузькому розуміннях. У широкому розумінні міжнародна економіка – це теорія, що застосовується для вивчення економіки сучасного взаємозалежного світу. Більш вузьке тлумачення: міжнародна економіка – це частина теорії ринкової економіки, що вивчає закономірності взаємодії господарських суб'єктів різної державної належності у сфері міжнародного обміну товарами і послугами, руху чинників виробництва та фінансування і формування міжнародної економічної політики [11, с. 8–9].
Козак Ю.Г.	Міжнародна економіка в широкому значенні – це теорія, яка застосовується до вивчення головним чином економіки світогосподарських зв'язків як цілісного явища. Міжнародна економіка (функціонально) складається з: – міжнародної мікроекономіки; – міжнародної макроекономіки. Міжнародна мікроекономіка – це розділ міжнародної економіки, який займається вивченням міждержавного руху товарів і факторів їх виробництва, тобто вивченням поведінки ринку окремого товару і його основних характеристик. Міжнародна макроекономіка істотно розширює предмет аналізу теорії міжнародної економіки, здійснює його на рівні взаємодії відкритих національних економік і світового господарства в цілому [9, с. 12–13].

Таблиця 3

Визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність» нормативними актами і вітчизняними ученими

Автор	Визначення терміну «зовнішньоекономічна діяльність»
Господарський Кодекс України № 436-IV від 16.01.2003 р. у редакції від 01.08.2022 р. (ст. 377)	Зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном (ст. 139 сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи)), та/ або робочою силою [5]. До зовнішньоекономічної діяльності також відноситься діяльність державних замовників з державного оборонного замовлення у випадках, визначених законом України.
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-XII у редакції від 01.08.2022 р. (ст. 1)	Зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, а також діяльність державних замовників з оборонного замовлення у випадках, визначених законами України, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [14].
Гончаров С.М., Кушнір Н.Б.	Зовнішньоекономічна діяльність – форма торгівельно-економічної міжнародної економічної діяльності держави, організацій, установ усіх форм власності, пов'язана з експортом та імпортом товарів, послуг, реалізації спільних виробничих, торгівельних, транспортних структур з участю міжнародного фінансового капіталу, кредитів, іноземним постачальником [4, с. 142].
Завадський Й.С., Осовська Т.В., Юшкевич О.О.	Зовнішньоекономічна діяльність – сукупність експортно-імпортних операцій міністерств, відомств, підприємств, державних, кооперативних та інших організацій [7, с. 105].
Платонова І.О.	Зовнішньоекономічна діяльність - діяльність спрямована на співробітництво суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності різних держав задля реалізації національних інтересів через взаємовигідне співробітництво з іншими країнами в умовах інтернаціоналізації, глобалізації та інтеграції [13, с. 26–27].

В Господарському Кодексі України при наданні визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність» зроблено акцент на перетинанні кордону речей, цінностей, робочої сили, в Законі України – на взаємодії вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання, та місці їх взаємодії – як на території України, так і за її межами. Щодо визначень вітчизняних учених, то деталізація суб'єктів наведено у працях авторів Гончарова С.М., Кушнір Н.Б., Завадського Й.С., Осовської Т.В., Юшкевич О.О. Інструментарій діяльності прослідковується у визначенні Завадського Й.С., Осовської Т.В., Юшкевич О.О. та Платонової І.О. В праці останнього із згаданих авторів також визначено мету зовнішньоекономічної діяльності.

Порівнюючи тлумачення понять наведені у табл. 1 і табл. 3, можна зробити висновок, що «міжнародна економічна діяльність» більш широке поняття ніж «зовнішньоекономічна діяльність», бо перша включає більшу кількість форм економічної взаємодії суб'єктів у системі світогосподарських зв'язків та має більш глобальні цілі.

Висновки з проведеного дослідження. У статті набуло подальшого розвитку понятійно-категоріальний апарат міжнародної економіки, а саме поглиблено розуміння сутності «міжнародна економічна діяльність». Перевагою уточненого визначення є те, що в ньому зазначено на що спрямовані дії суб'єктів (формування, розвиток та реалізацію переваг міжнародного співробітництва, міжнародної спеціалізації і кооперації), і конкретизовано мету цих дій з урахуванням реалій сьогодення (забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн, підвищення їх економічного потенціалу).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>
2. Бестужева С.В. Міжнародна економічна діяльність України : навч. посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 268 с.
3. Герасимчук В.Г., Войтко С.В. Міжнародна економіка : навч. посіб. Київ : Знання, 2009. 302 с.
4. Гончаров С.М., Кушнір Н.Б. Тлумачний словник економіста / За ред. проф. С.М. Гончарова. Рівне : НУВГП, 2008. 264 с.
5. Господарський Кодекс України: станом на 13.01.2023 р. № 436-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 20.01.2023).
6. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В.П. Троцинського, Ю.П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
7. Завадський Й.С., Осовська Т.В., Юшкевич О.О. Економічний словник. Київ : Кондор, 2006. 355 с.

8. Задольський А.М., Грінко І.М. Міжнародна економічна діяльність України: навч. посіб. Київ : НТУУ «КПІ», 2011. 187 с.

9. Козак Ю.Г., Логвінова Н.С., Батанова Т.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: сучасні особливості функціонування та аналізу розвитку : монографія. Одеса : Одеський національний економічний університет, 2012. 182 с.

10. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / Т.В. Шталь, В.О. Козуб, В.С. Артеменко та [ін.]. ; за ред. Т.В. Шталь. Харків : «Видавництво «Форт», 2015. 364 с.

11. Міжнародна економіка : навч. посіб. / Л.С. Шевченко, О.А. Гриценко, Т.М. Камінська та ін. ; за заг. ред. С.М. Макухи. Харків : Право, 2012. 192 с.

12. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: підручник. Київ : КНЕУ, 2003. 948 с.

13. Платонова І.О. Аналіз тенденцій розвитку механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на сучасному етапі державотворення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 1643. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1724>

14. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закони України від 07.01.2023 р. № 959-XII, зі змінами та доповненнями. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 19.01.2023).

15. Шталь Т.В., Доброскок Ю.Б., Тищенко О.О. *Международная экономическая деятельность Украины: консп. лекцій*. Харьковський державний університет питань і торгівки, 2016. 197 с. URL: <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/960/1/%D0%9A%D1%83%D1%80%D1%81%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D0%B8%D0%B9%20%D1%80.%D1%8F%D0%B7.pdf> (дата звернення: 28.03.2023).

REFERENCES:

1. Akademichniy tлумachnyi slovnyk ukrainiskoi movy [Academic explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Available at: <http://sum.in.ua/>
2. Bestuzheva S.V., (2016). Mizhnarodna ekonomichna diialnist Ukrainy [International economic activity of Ukraine]. Kharkiv: KhNEU im. S. Kuznetsia. 268 p.
3. Herasymchuk V.H., Voitko S.V., (2009). Mizhnarodna ekonomika [International economy]. Kyiv: Znannia, 302 p.
4. Honcharov S.M., Kushnir N.B., (2008). Tlumachnyi slovnyk ekonomista [Explanatory dictionary of the economist]. Rivne: NUVHP, 264 p.
5. Hospodarskyi Kodeks Ukrainy: stanom na 13.01.2023 r. № 436-IV [Economic Code of Ukraine: as of January 13, 2023 No. 436-IV]. Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (accessed 05 February 2023).
6. Surmin Yu.P., Bakumenko V.D., Mykhnenko A.M. (2010) Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia [Encyclopedic dictionary of public administration]. Kyiv: NADU, 820 p.
7. Zavadskyi Y.S., Osovskaya T.V., Yushkevych O.O. (2006). Ekonomichnyi slovnyk [Economic dictionary]. Kyiv: Kondor, 355 p.

8. Zadolskyi A.M., Hrinko I.M., (2011). Mizhnarodna ekonomichna diialnist Ukrainy [International economic activity of Ukraine]. Kyiv: NTUU «KPI», 187 p.

9. Kozak Yu.H., Lohvinova N.S., Batanova T.V. (2012). Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstv: suchasni osoblyvosti funktsionuvannia ta analizu rozvytku [Foreign economic activity of enterprises: modern features of functioning and analysis of development]. Odesa: Odeskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet, 182 p.

10. Shtal T.V., Kozub V.O., Artemenko V.S. (2015) Mizhnarodna ekonomika ta mizhnarodni ekonomichni vidnosyny [International economy and international economic relations]. Kharkiv: «Vydavnytstvo «Fort», 364 p.

11. Shevchenko L.S., Hrytsenko O.A., Kaminska T.M. (2012) Mizhnarodna ekonomika (2012) [International economy]. Kharkiv: Pravo, 192 p.

12. Novytskyi V.Ye., (2003). Mizhnarodna ekonomichna diialnist Ukrainy [International economic activity of Ukraine]. Kyiv: KNEU, 948 p.

13. Platonova I.O. (2019). Analiz tendentsii rozvytku mekhanizmiv derzhavnoho rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti na suchasnomu etapi derzhavot-

vorennia [Analysis of trends in the development of mechanisms of state regulation of foreign economic activity at the current stage of state formation]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 1643. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1724>

14. Pro zovnishnoekonomichnu diialnist : Zakony Ukrainy vid 07.01.2023 r. № 959-KhII, zi zminamy ta dopovnenniamy [On foreign economic activity: Laws of Ukraine dated January 7, 2023 No. 959-XI, as amended]. Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (accessed 05 February 2023).

15. Shtal T.V., Dobroskok Yu.B., Tyshchenko O.O., (2016). Mezhdunarodnaia ekonomicheskaiia deiatel'nost' Ukrainy [International economic activity of Ukraine]: konsp. leksi. Kharkovskiyi gosudarstvennii unyversytet pytanyia y torhovky. 197 p. Available at: <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/960/1/%D0%9A%D1%83%D1%80%D1%81%20%D0%B-B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D0%B8%D0%B9%20%D1%80.%D1%8F%D0%B7.pdf> (accessed 05 February 2023).